

HET BEETJE BLAUW VAN KAREN OGER

Vossenkunst doorheen een oeuvre

RIK VAN DAELE

Een 'afvalraapwandeling'

Met een dozijn mensen verzamelen we aan het monument van Leopold I aan de Leopold I Esplanade in De Panne. Het is 14 april 2019 en het is droog, zonnig, winderig en koud voor de tijd van het jaar. De paasvakantie is begonnen. We staan klaar voor een wandeling, waarbij drie mensen het woord zullen nemen. Aäron Fabrice (°Oostende, 1997)¹ is een jonge natuurgids en strandjutter. Van kindsbeen af is hij gefascineerd door de zee (afb. 1). Hij zet zich al jaren in om ons allen te sensibiliseren rond de zwerfvuilproblematiek en meer respect op te brengen voor de natuur. Hij werkt voor de Vlaamse Milieu Maatschappij. In zijn vrije tijd is hij natuurgids en vrijwilliger bij het Vlaams Instituut voor de Zee en het Koninklijk Instituut voor Natuurwetenschappen. Als 'Plastic Soup Warrior' voert hij actie via de sociale media. Hij is aanwezig om ons het verhaal achter het aangespoelde afval aan de kustlijn te vertellen.



Afb. 1. Aäron Fabrice, natuurgids en strandjutter.

Als strandjutter kan hij alle aangespoelde voorwerpen identificeren en het net om zijn schouders en zijn rugzak zit vol met materialen die stuk voor stuk een verhaal vertellen, van een plastic bus, die tientallen jaren geleden van een schip is gevallen en deel uitmaakte van een containerlading, tot een boei die in de Verenigde Staten in een lokaal haventje werd gebruikt. Hij verzamelt al deze materialen voor educatieve doeleinden zoals rondleidingen en 'bewustmakingstentoonstellingen'. Hij droomt zelfs van een eigen museum. Hij zal ons op het strand en ook in de duinen laten kennismaken met voorwerpen die er achteloos rondslingeren. Intrigerend!

Zelf ben ik de tweede gids, voor de gelegenheid 'strandjutter' van Reynaertteksten en -verhalen. Ik neem het woord wanneer we het strand verlaten hebben en door het nabijgelegen natuurgebied wandelen. Daar zijn een paar mooie windvrije plekjes in de duinen. De rugzak gaat open om uit *Vossensprongen* te citeren; ik pak gedichten uit *Vossentaal* uit, het themanummer van *Tiecelijn* over vossengedichten. Op een halve kilometer voor het eindpunt wordt het gezelschap getraakteerd op een reynaerdiaans drankje. Op deze idyllische plek in het bos ligt een omvergevallen populier. Bruun de beer wordt meteen de gigantische boomstam ingejaagd en afgeranseld in de woorden van Walter Verniers.

Na een tocht van twee uur (afb. 2-3) eindigt de 'afvalraapwandeling' in het Provinciaal Bezoekerscentrum Duinpanne, waar de tentoonstelling *Vossenkunst* van beeldend kunstenaar Karen Oger staat opgesteld. Zij is de derde gids van de wandeling en de spin in het web. Zij verwelkomde ons, gaf de pas aan, vertelde over haar werk en gaf ons de instructie om ons de hele namiddag op blauw afval te concentreren en dit op het eindpunt te scheiden van de rest en toe te voegen aan het kunstwerk. Een gids van een wandeling in het teken van de kleur blauw.

Beeldend kunstenaar Karen Oger

Karen Oger (afb. 4) heeft een heel specifieke band met het Reynaertverhaal, en die is haar grootvader Marcel Oger (Sint-Truiden, 1916 - Mortsel, 1975). In de Sint-Niklase Reynaertmiddens is hij bijna vijftig jaar na datum nog bekend onder zijn artiestennaam Mark Liebrecht, de regisseur van het eerste Reynaertmassaspel op de Grote Markt in mei 1973. Liebrecht was een van Vlaanderens tv-pioniers en bekendste regisseurs. In zijn geboortestad Mortsel is het cultuurcentrum naar hem genoemd. Ook in de registers van dit tijd-



Afb. 2-3. Strand- en afvalraapwandeling in De Panne, 14 april 2019.



Afb. 4. Karen Oger.

schrift/jaarboek is zijn naam te vinden, maar een Reynaertmonografietje ontbreekt nog. Hij regisseerde in 1973, het jaar van het Sint-Niklase *Reynaertspel*, immers ook voor de (toenmalige) BRT de poppenfilm *Reinaard de Vos*, een groots opgezet project van producer Valeer van Kerkhoven met steun van de befaamde decorontwerper en -bouwer Paul Degueldre (1927-2004), gebaseerd op een tekst van Bert Decorte.²

Materiaal voor verdere studie over Marcel Oger is in overvloed te vinden in de Bibliotheca Wasiana in Sint-Niklaas en in het Letterenhuis in Antwerpen, waar zijn privécollectie met informatie over zijn regieopdrachten, theater-, opera- en televisieproducties werd ondergebracht³ en in de monografie *Mark Liebrecht* van journalist en auteur Willem Persoon.⁴

Het Reynaertverhaal heeft in Karen Ogers kindertijd – ook al overleed haar grootvader toen ze vijf jaar oud was – een belangrijke rol gespeeld en is heel aanwezig in vele van haar artistieke projecten. Ook in ouder werk is grootvaders vos vaak naspeurbaar. In het *Reynaertspel* werd duidelijk hoe ‘de werkelijkheid is, zonder het brave masker van elke dag.’⁵ Oger legt op de alledaagse werkelijkheid een nieuw masker, waardoor én de band met het middeleeuwse verhaal wordt gemaakt (én met haar grootvader) en waardoor ook de moderne realiteit wordt geabstraheerd. Iedereen kan immers achter elke figuur verscholen zitten.

Karen Oger werd in 1970 in Tienen geboren. Momenteel leeft en werkt ze in Boechout, maar ook aan zee is ze veel te vinden. Ze studeerde grafische kunsten tussen 1988 en 1993 aan het Sint-Lucasinstituut in Antwerpen en later fotografie aan de Stedelijke Nijverheidsschool in diezelfde stad (1994-1998). Ze werkte als persfotograaf van 1993 tot 2006. Ze liet haar artistieke carrière een tijdje voor wat ze was, maar nam de draad in 2014 weer op. Haar website geeft naast beeldend werk ook nog haar motto prijs: ‘Het voor de hand liggende is moeilijker dan het gezochte’, en een korte inleiding op haar werk: ‘De maskers voeren mij mee in mijn fantasie, / Boetseer je naakte lichaam en vang licht’. Wie de website www.karenoger.be bezoekt, kan dit met eigen ogen vaststellen.

Vossenkunst. A touch of blue

Wij wandelen echter de mooie ronde tentoonstellingsruimte met hoge, witte muren van Duinpanne binnen. Drie zaken trekken onze aandacht. Aan één stuk muur hangt een aantal gitzwarte ravenmaskers die ons aan de commedia dell’arte doen denken en nog veel meer aan de zwarte dood, de pest, die in onze contreien ongenadig was. Ze hangen als het ware klaar om er ons gezicht achter te verbergen. Rondom hangen beschilderde kranten. Met witte verf zijn alle mensenhoofden met dierenkoppen overschilderd, een reynaerdiaanse aanblik die bevreedt. In het midden van de ruimte ligt een grote berg blauw afval



Afb. 5 e.v. Vossenkunst. Provinciaal Bezoekerscentrum Duinpanne, De Panne (2019).

(afb. 5), het resultaat van jaren speuren langs de strandlijn op zoek naar blauw. Onze materialen worden er later aan toegevoegd.

Oger neemt het woord.

Onze kranten staan bol van artikels over het milieu en de problematiek van de ‘plastic soup’ is actueler dan ooit. Toch heb ik mijn inspiratie om afval te rapen ergens anders vandaan. Op een hele grote inlegpuzzel, een werk van een aantal jaren geleden, plaatste ik een blauwe driehoek. Met dit grafische element verwees ik naar een bekend speelgoedmerk en stelde ik het werk in vraag. Blijft het object een stuk speelgoed, een gadget, of slaag ik er met het inhoudelijke, dat letterlijk en figuurlijk achter de puzzelstukken verborgen zat, toch in dit te overstijgen. Ik vond dit een interessant idee en neem sindsdien het blauw en ook de driehoek mee om te hergebruiken bij nieuw werk. Het is een manier om met de nodige ironie naar kunst en dus naar het leven te kijken.

Als fotograaf ging ik eerst op zoek naar blauwe elementen in het landschap. Bij het fotograferen van blauw afval voelde ik mij verplicht om het mee te nemen. Dit rapen was zo verslavend dat ik het ondertussen al meer dan twee jaar doe. Tijdens het rapen heb ik ruimte om na te denken en krijg ik inspiratie om nieuw werk te maken. Het zoeken en rapen van blauw plastic kan je vergelijken met het zoeken naar geld met een metaaldetector. Wanneer je een geldstuk vindt, geeft dit een gevoel van geluk. Zo voel ik ook dit geluk wanneer ik een hard stukje plastic vind. Een restant van een schopje of harkje dat al door het inwerken van wind, regen, zon en de zee een bepaalde patine heeft. De textuur voelt aangenaam tussen de vingers en de aantrekkelijke kleur herinnert mij aan mijn kindertijd. De textuur en de kleuren hebben mij als kind misschien wel getriiggerd om steeds meer te willen. Het heeft mijn hebzucht waarschijnlijk aangewakkerd.

Hebzucht is een van de menselijke eigenschappen die aan bod komt in het verhaal van Reynaert. De sluwe vos, die de hebzucht van de leeuw gebruikt om hem te manipuleren. Net zoals ijdelheid, jaloezie, luiheid en vraatzucht is hebzucht eigen aan de mens en liggen deze karaktertrekken misschien wel aan de basis van deze berg. We zijn te lui om naar de dichtstbijzijnde vuilbak te lopen. We zijn jaloers op hetgeen een ander heeft en hebzuchtig als we zijn, willen we meer dan we nodig hebben. We zullen deze eigenschappen waarschijnlijk nooit kwijtspe-len waardoor de berg zal blijven groeien, net zoals de hoeveelheid beschilderde kranten. Deze trekjes liggen aan de basis van de verhalen die we elke dag lezen in onze kranten. Na een aantal dagen is het nieuws oud nieuws en vergelijkbaar nieuws zal dan de plaats innemen op deze krantenpagina's. De feiten vervagen, de personen worden terug anoniem. De koning is zoals een vorige koning en de raadsman neemt de plaats in van een afgedankte voorganger. Wat overblijft is het verhaal van Reynaert de vos.

Op de bewerkte kranten heeft mijn vader de rol gekregen van de haas. In mijn versie van het personage is hij de strenge en belerende figuur die ons op onze verantwoordelijkheden wijst. 'Kijk eens wat een puinhoop we er met z'n allen van gemaakt hebben!' Maar hij wijst ook naar mij. 'Karen, wat is jouw rol hierin? Neem jij wel je verantwoordelijkheid?' 'Maar kijk dan, vader', en ik wijs naar de blauwe berg 'ik doe toch mijn best!'

Meteen wordt de link die de kunstenaar legt tussen de blauwe afvalberg en de met Reynaertfiguren beschilderde krantenfoto's duidelijk. De berg zelf op-

geraapt blauw is een metafoor voor het slechte in de mens. (Hoewel het blauw ook met de kindertijd wordt verbonden; niets is eenduidig ...) Dat wordt in de witte schilderijtjes getoond. Het gevolg van deze zienswijze is dat de geschiedenis van de mens een lang verhaal is met zich herhalende gebeurtenissen die in wezen niet zoveel verschillen van de gebeurtenissen verteld in het middeleeuwse epos. Zo zag ook Louis Paul Boon het door in *De Kapellekensbaan* een Reynaertlaag te schuiven. Het Reynaertverhaal is van alle tijden. Door de gezichten op de foto's te overschilderen met de trekken van de dieren uit het verhaal, confronteert de kunstenaars de toeschouwers met hun kleinmenselijke karaktertrekken.

Ik loop doorheen de tentoonstelling. In vele gevallen is het (met de datum en de inhoud van het artikel zichtbaar) niet moeilijk om het gelaat op te roepen van wie voorzien is van een masker. Dit spel is leuk, maar doet weinig ter zake. Het gaat niet om de persoon, maar om het nieuwe beeld. Ik laat de krant langzaam los en bevindt mij in een reynaerdiaanse wereld in de volle eenentwintigste eeuw. De portretten en scènes spreken voor zich (afb. 6-12).



Afb. 6.

Vossenkunst van Karen Oger is een ambitieus project. Dit vossenkunstwerk stopt niet, zoals de afvalberg ook niet stopt en steeds groter wordt. En dus zal het aantal bewerkte kranten steeds groter worden en zullen en kunnen er meer tentoonstellingen komen.

Na de expositie in De Panne van 2 tot 22 april 2019 kreeg het gesamt-kunstwerk ondertussen al een tweede toonplek. Het werd gepresenteerd als *Vossenkunst. A touch of blue* van 18 juli tot 18 augustus 2019 in het prachtige Bommenvrij, een negentiende-eeuws kruitmagazijn in het centrum van Nieuwpoort. *Burcht Malpeltuus* wordt de titel van het derde toonmoment in de kapel Ster der Zee aan de Koninklijke Baan in Koksijde in de zomer van 2021 (het project werd er oorspronkelijk ingepland van 8 augustus tot 6 september 2020 maar corona stak daar een stokje voor). Het is Ogers ambitie om het project in zoveel mogelijk Vlaamse kustgemeenten tentoon te stellen.

NOTEN

1 'Krak van Koksijde: "Als Plastic Soup Warrior voer ik actie via sociale media"', in: *De krant van West-Vlaanderen*, 24 januari 2020.

2 De tekst van Decorte werd gepubliceerd in een gestencilde of gekopieerde publicatie (uitgave op 50 ex.: *Van den vos Reinaard. Televisiespel voor poppen in 9 taferelen*. Omdichting: Bert Decorte. Drama- en literaire Uitzendingen) en zou pas het licht zien in 1978 als *Reinaard de Vos, berijmd door Bert Decorte om het oude gedicht direct leesbaar te maken voor mensen van nu*, uitgegeven te Antwerpen door Uitgeverij Walter Soethoudt. Zie: R. van Daele e.a., *De bibliografie van de Nederlandstalige Reynaertbewerkingen van 1800 tot heden*, Sint-Niklaas/Ter Hole, vzw Reynaertgenootschap/Antiquariaat Secundus, 2004, nr. 60 (en verder de nummers 61 en 62). Eveneens verschenen als regulier Tielcelijnnummer: 17, (2004), nr. 3, p. 137-240.

3 Letterenhuis Antwerpen: Archief van Mark Liebrecht, referentie BE-ANN07/lh/L5335/619, magazijnplaats: K1 A 28 C1 - K1 A 28 C3, volgnummer: L 5335/225, digitaal: <http://aner.be/isadtree/letterenhuis/opac/hisad/isad:lh:134669>.

4 Willem Persoon, *Mark Liebrecht*, Mortsel, Gemeentebestuur/Kulturele raad, 1979 (Het *Reynaertspel* p. 119-127, de poppenfilm voor de BRT p. 128-132).

5 *Reynaertspel* stad Sint-Niklaas, 19-20-26-27 mei 1973. Programmabrochure p. 7.









